

MARIA I MATILDE MORET MONTALT DE LA CASA DEL SANT

Maria i Matilde Moret Montalt van nàixer a Alaquàs l'una el 12 de desembre de 1920 i l'altra el 28 de gener de 1923. Són filles de Maria Montalt Garcés, de l'Hort de Montalt i de Francisco Moret Moreno, de l'alqueria Martí, de l'horta de Xirivella.

Els records de la seua vida són tants i tan diversos que els se s'amunteguen amb una velocitat vertiginosa.

Maria.- Quan el meu marit i els amics van fer la festa de la Mare de Déu, l'any 1965, feren la carxofa nova, perquè fins aleshores es llogava a València. En aquell any la meua filla Matilde va cantar la carxofa i li vam fer tot el vestit nou,

Maria Moret Montalt

Matilde Moret Montalt

fins i tot la coroneta d'angelet. La tia Carme la brodadora va ser l'encarregada de confeccionar el vestit brodat i les aletes, la coroneta la vam comprar a València, on me va acompanyar Presenta Ferrer, la dona d'Amadeo.

Com que la festa l'havien feta altres vegades, quan la feren per primera vegada, incorporaren un acte molt bonic i especial, una cavalcada com si fora una batalla de flors, acompanyada també de tirada de paperetes amb versos i confeti. El *tio* Macario va donar la terra i els clavaris anàvem a plantar els clavells per tindre-los a punt quan vinguera el moment de la festa.

Matilde.- El *tio* Macario, el iaio de les Macaries, tenia terra on ara és el transformador i després fou el camp de futbol de la Victòria. Tot açò que et dic era abans de guerra, saps?

L'equip de futbol de la Victòria tenia una cançoneta que deia:

*“Aliniarem a Ibáñez, Casaban i Andreu
També jugarà Peiró, Català i Casemiret
Mos falta la delantera que mos jugarà Mojardín, Palop Duet i Blanqueta
I d'extrem jugarà el Grill”*

En quatre duros s'ho passaven d'allò més bé. Era abans de guerra i jo com que era molt aficionada al futbol amb algunes altres xiquetes anàvem als partits i preniem una alegria quan guanyaven, que els abraçàvem i tot.

El que et conta la meua germana de la plantada de clavells, ho recorde molt bé. El *tio Noi* era el director de la *plantà* de clavellons, aquell que era molt pobret i la seua filla artista, però artista bona, de pago, molt fina i bonica que vivia al carreró dels *Tricos*.

Maria.- De clavellons en plantaren 5 o 6 fanecades per fer ramets i tirar-los a la cavalcada junt amb les paperetes dels versos, així com si fora una batalla de flors. Els dugueren a ma casa perquè la cuina era molt fresca i així es conservaven millor. Quan arribaren les festes, ma casa estava tota plena de ramells de flor.

En preguntar-li pel recorregut que feia la cavalcada per l'Alaquàs d'aquell temps em respon,

Maria.- El recorregut de la cavalcada era: carrer Major, carrer de les Eres, Sant Hipòlit, carrer de la Mare de Déu de l'Olivar i un poc pels carrers del seu voltant. Molt més curta que la d'ara.

Quan van fer aquella batalla de flors, omplien els carros i tornaven a casa per refer-se de mercaderia perquè com que hi havia tants ramells, volien tirar-los tots i que l'acte fora d'allò més lluït.

Les festes són uns dels actes més recordats per totes dues germanes i és per

això que continuem indagant en tot allò que suposa l'endinsament de la nostra història local.

Maria.- En tres dies es feien totes les festes del poble. Per la missa major es buscava un predicador de fora i també una bona orquestra, després es repartia l'estampa.

Matilde. El tio Vicentico el secretari era un dels components de l'orquestra, i com que era fill del poble quasi sempre venia a tocar junt amb d'altres músics.

La *cordà* era un altre acte rellevant. Era tant bona, que venia gent de fora per divertir-se. Així ho feia D. Paco Barcia, un metge fill del poble i molt important en aquestos voltants, que no hi faltava mai. El punt de la seua arribada era a ca les xocolateres i des d'ací, a passar-ho bé amb els coets.

El *tio Torero* era un dels personatges més característic de la *cordà*, tirava coets des del balcó de sa casa. Hi havia d'altres també molt curiosos, com el *tio Nano el Cabut* que anava amb barret i un paraigües i tirava les peces de coets passant per baix, sense fer molt de moviment.

De coets, només se'n tiraven des del forn de ca Pureta fins el carrer de Sant Miquel

Maria.- El fort de la *cordà* era des del carreró de Sant Miquel fins el carrer del Vble. Sarrió. Ma mare deia que les festes eren: una bona missa major, un bon sermó i un bon dinar.

El menjar d'eixos dies també era molt sagrat, el dia de la M. De Déu tocava fer *guisao* i sopa de núvia.

Matilde.- Les mandonguilles anaven que volaven! . Al forn de ca Pureta, com que hi havia tanta activitat eixos dies, estava ajudant-los el *tio Nelet* el de *Blanca*, perquè es feien molts dolços: rollets ronyosos i d'encaro, madalenetes i galetes pasències. Res no es feia per a vendre, tot ho havies de fer tu a casa i dur-ho a coure al forn. Per al dia del Crist, el dinar obligat era la paella.

Maria.- Com que de *guisao* se'n feia molt, en quedava per a sopar, perquè venia convidada de València, la *tia* Nativitat González, mare de Mª Teresa la farmacèutica de la carretera, i així es tornava a traure després de vindre de la processó.

Quan parlen de sa casa, la casa del Sant, comencen a contar històries dels senyorets i de totes aquelles anècdotes que, des de xicotetes han viscut com a protagonistes, perquè mai no han tingut un altre habitatge. Fins i tot Maria hi va romandre amb el seu marit i el seus fills, mentre aquesta casa fou propietat dels Genovés.

Maria.- Els senyorets de la casa de Sant Francesc venien sempre en setmana

santa i es quedaven fins que es tornara el Sant. Després en juny, tornaven i es quedaven tot l'estiu fins que acabaven les festes.

Matilde.- Com que ja s'havia collit tot lo que hi havia a l'hort, carregaven carabasses, magranes, moniatos i tot s'ho enduien cap a València.

Maria.- Ma mare es pot dir que va nàixer a la casa del Sant, però mon pare venia de l'horta, de l'alqueria Martí. Quan em vaig casar, la meua padrina va ser una senyoreta, i el padrí per part de Manolo també va ser el senyoret. A nosaltres no es tractaven amb diferència, érem com si fórem de la família. Ens tenien tanta confiança que quan se n'anaven al mes d'octubre, em donaven la clau de les seues dependències, fins que tornaven a la setmana santa de l'any vinent.

Matilde.- Tot el s'ho donàvem. Tot el que era més bo i millor, per als senyorets.

Maria.- Quan venia Nadal i fèiem pastissets de moniato, els que eixien més bonics per als senyorets. Els germans Luis i Salvador estaven en la banca i borsa i van ser els qui feren del borsí de València borsa. Quan van morir, les fadrines eren les úniques que venien a Alaquàs. Veneren l'hort i deixaren la casa que era de Maria, la de Madrid, i de Lola que van ser les que la van vendre per fer la Caixa d'Estalvis de València, aleshores fou quan vam eixir de la casa on ma mare, Maria Montalt Garcés, havia estat quasi noranta anys perquè des dels tres anys hi havia viscut. Va nàixer a la casa de ca Jeroni que era de la mateixa família dels de la casa del Sant. Una era dels Monleón, de la família de Teodoro Llorente i la casa de ca Blai d'una altra cosina. Tots eren cosins i eren els propietaris de les terres de quasi tot el poble.

El meu iaio, Paulino Montalt Portalés va ser el dipositari de la confiança dels senyorets, dels de la casa del Sant. La seua dona es deia Maria Garcés Ortiz, de l'alqueria de Florentina i com treballaven les seues terres, per això vingué allò del nom de l'hort de Montalt. Aquest hort es trobava en tota la cantonada que hi havia des de les Catequistes, fins les casetes de l'*Ave Maria*. Mon tio Pepe, el germà del meu iaio se'n va vindre ací per encarregar-se també dels camps.

Les terres que duia el meu iaio es trobaven on eren *les Semilles*, tot el que ara és el Bovalar, i ací a prop de l'avinguda de General Palafox també en tenien de terres. La meua iaia era Francisca Garcés Ruiz que vivia al carrer Major al costat de la casa del Sant. Era una senyora molt senyora, molt rica i amb molta terra a Picanya, perquè per aquells anys, els treballadors anaven poc a poc i quan podien, comprant la terra que els senyorets volien vendre perquè ja no produïa tot el que ells consideraven.

Recorde que jo anava en mon pare a València tots el anys a pagar la contribució dels camps de la partida de Samarra i sempre amb una canastreta plena de

dolços, l'ama d'aquelles terres era una senyora del carrer Cavallers, Dª Isabel, Marquesa de la Llançola. Recorde que a la canastreta, la meua iaia posava pastissets de patacat i algunes coques fines típiques de Nadal.

A la casa de mon pare tenien molta terra arrendada.

Quan vam nèixer, a la casa també vivien, el iaio, el *tio Estanislao*, germà fadrí de la iaia i la *tia Francisqueta* que fins que es casà i se'n va anar al carrer de les Eres, també estava amb nosaltres. Els tres germans van nèixer a la casa del Sant.

Recorde que del Sant que es va perdre en guerra, conservàvem un vestit en un armari on també es posava la imatge. Quan va acabar la guerra el vam traure i això és la raó per la qual es pogué reproduir després una altra imatge de les mateixes dimensions i un altre vestit idèntic. Al taller de Tena, l'artista encarregat de refer Sant Francesc, anaven varies vegades perquè només feia que preguntar-nos –com tenia els ulls?– –com mirava?–

Com que la casa del Sant, sa casa, estava situada just en front de l'Ajuntament, era freqüent en totes dues passar algunes estones assegudes a la porta per prendre la fresca. Aleshores observen tots els esdeveniments que en la Casa del Poble s'anaven produint. La revolució feu moure el poble i també els convents i les seues ocupants.

Matilde.- Quan érem xicotetes l'alcalde del poble era el *tio Màxim*, l'home de la *tia Maria Aguilar*.

Maria.- El *tio Màxim* era un republicà de categoria, molt bo. Nosaltres teníem 10 o 12 anys abans de guerra, era l'època republicana, quan aparegueren els Mompons; un d'ells Juliet tenia un xalet, *Villa Carmen*, que per cert a la disparà de Sant Josep es va quedar curro. Tots els Mompons eren gent molt culta, sabien molt. També estaven els Patilles, el *tio Virgilio*, el gran diplomàtic, un home també molt sabut i elegant.

Nosaltres com que estaven tan en front de l'Ajuntament, des de la porta de casa veiem tots els Plens. Hi acudia el *tio Francisco* el de *Treneta*, sempre acompanyat pel seu goset que es posava a lladrar quan s'enfrontaven els regidors.

Matilde.- Quan mon *tio Estanislao* estava de regidor, es va plantar la primera falla al carrer de la Mare de Déu de l'Olivar, on creua el carrer del Cine. Als lletretets posava “No tindrem canals però tindrem ceres” perquè era l'època en què obligaven a tindre els canelons per les façanes. Hi havia també moltes crítiques de les casetes del *Tio Redó*, molt xicotetes i totes igualetes que costaven dos-cents duros.

Maria.- Son pare de Maria Barberà Montalt també estava a l’Ajuntament, i també el *tio Buxquera*, que fou Alcalde i li van traure el mal nom de *Rant a Terra*, perquè era molt menut i les cames no li arribaven a terra quan seia a la cadira d’Alcalde.

Altres regidors eren *els Blanques*, *els Conoles*, tots formaven una comissió d’allò més bona, encara que també hi havia algun que altre enfrontament.

Matilde.- Hi havia un altre dels Patilles, Enrique *el Xato*, que ma mare deia que era molt sabut.

Quan es va moure la Revolució, tragueren a totes les monges del Convent i totes les dugueren a ma casa. Tres gerres de botifarres que tenia ma mare, volaren.

Maria.- Al Convent, l’hort estava en plena producció i no els deixaren traure res. Una bacona a punt de criar la dugueren i també crià a casa. Hi havia 70 xicones, les pelotges que deiem, 15 o 20 Maries i 30 monges

Matilde. La mare Maria, la superiora, li deia a ma mare, *-Maria pon lo que tengas bueno a buen resguardo que no encontrarás nada-* i així fou, unes sabatilles que teníem per a Pasqua la meua Maria i jo, més boniques!. Tu les has trobat? jo tampoc.

Maria.- Però les xicones eixien en una alegria que pa que!

Matilde.- Les xicones només deien *-libre, libre, soy libre-*

Maria.- Enrique *el Xato*, el *Patilla* que deiem abans, va morir a França.

Matilde.- I com que hi se n’havia anat després de guerra, les seues nebodes volien anar a conèixer-lo perquè era un home molt sabut i els van dir: vosaltres quan arribeu a l’estació només ho de dir *Patilla, Patilla, Patilla*. Així ho feren, i el van trobar.

Maria.- I eixe home el diumenge dia 19 de juliol li va dir a ma mare – Maria tu que sap les cases del poble de més bona posició on poden mantenir algunes monges o xicones, anem a fer repartiment que no te les vas a quedar tota la vida-

Ma mare!, quan la van fer patir però quan la volien!

I així feren el repartiment, *-en esta casa quantes en posem, quatre o cinc?–* Al *tio Domingo Medina..?* al *tio Quico...?* a ca *el Burro...?* Una monja, dos pelotges, una maria.....

Nosaltres que volfem aquesta germana i aquesta altra, ens deixaren les treballadores del camp, les que esmunyien les vaques.

Matilde.- La mare superiora, la mare Maria, va anar a ca la *tia* Pureta. Era una dona intel·ligent i fina. Poc a poc se'n van anar totes, quan tenien el passaport i venien els familiars per endur-se-les a casa, perquè moltes eren del nord, de Pamplona.

Maria.- Ara, quan pense en tots aquells joves sabuts que formaven l'Ajuntament d'aleshores, comprenc que tots volien el bé per al poble. Era l'època dels primers sindicats, de la guerra, i al poble tots els dissabtes treien els diaris i els venien pel poble, cridant.

Matilde.- *Ha salido la Verdad! Ha salido la Verdad!, contra el fascismo i la guerra, contra la derecha nacional valenciana!!!*

Maria.- Ma mare era de la Dreta Regional Valenciana de la secció femenina, de la què feia cap a València Dª Isabel Lassala. Ací, Conxita Palop, la *tia* Brigida, ma mare i la germana fadrina de la *tia* Pureta, formaven la junta d'Alaquàs. Per aquestes qüestions a ma mare la van detindre en guerra.

Els primers dies després de guerra no es podia eixir de casa sense passaport. Nosaltres com que als senyorets i a la *tia* Encarnació la *Nacia* els dúiem ous perquè teníem unes 60 gallines ponedores dels quals jo era l'encarregada de recollir, uns 60 o 70 diaris, en volfem dur a València, i ma mare va anar a per un salvacondupte a l'Ajuntament i li van contestar –vosté perquè vol anar a València? I ella va respondre –per dur els ous als senyorets– i li van dir –duga'ls ací i nosaltres se'ls menjarem–.

Venien i s'emportaven l'oli sempre que volien. Se n'endugueren cinc arroves.

Matilde. En venia un que li preguntava sempre a ma mare –què és millor el *pato* o el pollastre?– i demanava el que era millor.

Maria. Tot açò anà passant fins que arribà l'últim dia de setembre i ens van donar huit dies per buidar la casa perquè la aquesta havia estat encativada i s'anava a fer quartell general del moviment.

Era el moment de finalitzar totes les collites i les havíem acabat d'entrar, gràcies que les garrofes encara no les teníem en casa. Tot anava a parar a les andanes que hi havia i que eren grandíssimes, a la pallissa, al celler, a la porxada, al trull. Començarem a traure trastos i gràcies a que la *tia* Pureta la del forn ens va deixar que ho posarem tot al corralot on ara és la casa del dentista del carrer Conca. Tot ho vam posar-hi, des de llenya d'oliveres, de garrofera, fulles de taronger seca...

Matilde.- Ma casa era la casa de tots. Venien el *tio* Torero, el *tio* Pepe el de

Nacio, el *tio* Pepe el del forn que li deia a la *tia* Librada, huí fes una coca que aquesta nit me'n vaig. Tots entraven al celler i provaven el vi. El *tio* *Torero* deia, este és Picassent, perquè el vi estava un poc picat. I així passaven l'estona i acabaven molt contentets.

Maria.- Tots els amigatxos anaven a sopar a ca el *tio* Paulino. Quan hi havia bons fesols, ma mare els en preparava una bona quantitat. Feien tan grans *corrogles* que eixien tots que pa què!

Matilde.- El *tio* Pasqualet de Bolà mai arribava a casa i fixat que ell en casa tenia de tot i no li mancava res, però era la festa i mai no es quedava per vindre.

Maria.- La dona del *tio* Quico el de *Nacio* quan li pareixia venia i deia – està el meu Quico. Va Quico anem-se'n que ja en tens prou! El meu iaio com que estava en casa, es gitava i prou, i la meua iaia no deia mai res. Ella preferia que vingueren a casa, i així és que quasi tots el mesos tenien festa.

Maria es va casar amb Manolo Alòs Haro el dia 26 de novembre de 1945 i després vingueren al món els seus fills: Manolo, Francisco, Maria, Cecília, Vicent i Matilde. La seua germana Matilde tampoc es va quedar fadrina i es casava el dia cinc de juliol de 1951 amb Miquel Palop Garcia, víduo amb un fill, Miquel, que des d'aleshores també ho és de Matilde.

A hores d'ara les dues germanes són vídues perquè Manolo i Miquel les van deixar fa un quants anys i totes dues, amb els records, el fills i les filles, el nets i les netes, continuen vivint al mateix habitatge, com si dels primers anys de les seues vides es tractara, encara que no hi estiga l'escenari de les seues millors vivències, la casa del Sant.

Mª Júlia Martí Cànoves